

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

درآمدی بر مشاوره و روان درمانی خانواده

(اهداف / الزامات / نظریه‌ها)

مؤلفین:

خدیجه نیک‌نام

ثریا کردبچه

۱۳۹۶

مؤسسه آموزشی تألیفی ارشدان

سرشناسه	نیک‌نام، خدیجه، ۱۳۶۲ -
عنوان و نام پدیدآور	درآمدی بر مشاوره و روان‌درمانی خانواده (اهداف/ الزامات/ نظریه‌ها) مولفین خدیجه نیک‌نام، ثریا کردیجه.
مشخصات نشر	تهران: مؤسسه آموزشی تالیفی ارشدان، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	۱۶۲ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۸۷۶۷-۶۰-۲
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه.
موضوع	روان‌درمانی خانواده
موضوع	Family psychotherapy
موضوع	مشاوره خانواده
موضوع	Family counseling
شناسه افزوده	کردیجه، ثریا، ۱۳۶۱ -
رده بندی کنگره	۱۳۹۶ ۹۴۵۴ ن/ ۵/ RC۴۸۸
رده بندی دیویی	۶۱۶/۸ ۱۵۴
شماره کتابشناسی ملی	۷۴۳۵۱ -

ارشدان

مؤسسه آموزشی تالیفی ارشدان

نام کتاب:	درآمدی بر مشاوره و روان‌درمانی خانواده (اهداف/ الزامات/ نظریه‌ها)
تألیف:	خدیجه نیک‌نام- ثریا کردیجه
ناشر:	آموزشی تالیفی ارشدان
ویرایش:	اول
نوبت چاپ:	اول ۱۳۹۶
حروفچینی و صفحه آرایی:	www.irantypist.com
طراح و گرافست:	www.irantypist.com
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۸۷۶۷-۶۰-۲
شمارگان:	۱۰۰۰
مرکز خرید آنلاین:	www.arshadan.com www.arshadan.net
مرکز بخش و توزیع:	۰۲۱۴۷۶۲۵۵
قیمت:	۱۵۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۷ مقدمه

۱۰ پیشگفتار

فصل اول: مفاهیم اساسی زوج و خانواده

۱۳ مفهوم خانواده

۱۴ اهمیت خانواده

۱۴ زوج به عنوان یک سیستم متعصب فرد

۱۷ ویژگی‌های زوج سالم

۱۹ عوامل روان‌شناختی در رابطه زوج

۱۹ مسائل ارتباطی و مسائل جنسی زوج

۲۰ مشکلات ارتباطی رایج‌ترین زوجها

۲۰ مشکلات خاص ناسازگارانه در زوجها

فصل دوم: اهمیت و ضرورت خدمات مشاوره

۲۳ تعریف مشاوره

۲۳ روش‌های مقابله با مشکلات

۲۴ اهداف راهنمایی و مشاوره

۲۵ اصول کار مشاور

۲۶ اهمیت مشاوره

۲۷ نقش راهنما و مشاور در آرامش روان

۲۸ برای موفقیت در کار مشاوره به دو مسئله باید توجه کرد

فصل سوم: خانواده‌درمانی چیست؟

۳۱ آشنایی با مبانی خانواده‌درمانی

۳۳ تعریف خانواده‌درمانی

۳۶ مسائل نظری خانواده‌درمانی

۳۶ سیر تحول خانواده‌درمانی

۳۷ اهداف خانواده‌درمانی

- ۳۸ اهداف و راهبردهای درمان خانواده
- ۳۹ موضوعات قابل طرح در مشاوره خانواده
- ۴۱ خصوصیات کلی خانواده‌درمانی
- ۴۱ تفاوت‌های خانواده‌درمانی
- ۴۲ خانواده و مراحل تکامل آن
- ۴۷ وظایف خانواده درمانگر
- ۴۷ محاسن خانواده‌درمانی
- ۴۸ نکات مهم در خانواده‌درمانی
- ۴۹ خانواده‌های نیازمند خانواده‌درمانی
- ۴۹ ضرورت مشاوره خانواده
- ۴۹ عوامل ورود بحث مشاوره خانواده
- ۵۰ هدف‌ها در راهبردهای درمانی
- ۵۲ چه وقت باید خانواده‌درمانی کرد؟
- ۵۳ علت مراجعه به مشاور خانواده
- ۵۴ دلایل مراجعه نکردن بعضی از افراد به روانشناس و علت نیاز به مشاور در مراحل زندگی
- ۵۸ مزایای کار کردن با خانواده
- ۵۸ به فعل در آوردن الگوهای مراوده‌ای خانواده
- ۵۹ وضعیت فعلی مشاوره خانواده در ایران
- ۵۹ تاریخچه خانواده‌درمانی و پیشینه تاریخی

فصل چهارم انواع نظریه‌های خانواده‌درمانی

- ۶۳ هدف‌ها، فرایند درمان و فنون و روش‌ها
- ۶۳ نظریه میان فردی آدلر
- ۶۵ فنون و روش‌های نظریه آدلر
- ۶۷ رویکرد بنیادی در خانواده‌درمانی
- ۶۸ رویکرد روان پویایی
- ۶۸ خانواده‌درمانی مبتنی بر روان تحلیلی
- ۷۰ رویکرد سیستمی (خانواده به عنوان یک سیستم)
- ۷۰ خانواده‌درمانی روابط موضوعی
- ۷۳ نظریه خانواده‌درمانی سیستمی میلان
- ۷۴ فنون و روش‌های سیستمی میلان
- ۷۶ رویکردهای درمانی سیستمی در مقابل فردی
- ۷۷ خانواده‌درمانی‌های رفتاری و شناختی - رفتاری

- ۸۰ بعضی از پیش فرض های رویکرد رفتاری
- ۸۱ فنون و روش های رویکرد شناختی-رفتاری
- ۸۳ رویکرد مشاوره و درمان کوتاه مدت راه حل - محور
- ۸۳ اصول اساسی درمان کوتاه مدت راه حل مدار
- ۸۵ بعضی از پیش فرض های رویکرد کوتاه مدت
- ۸۵ روش ها و تکنیک های درمانی رویکرد کوتاه مدت راه حل مدار
- ۸۷ رویکرد خانواده درمانی استراتژیک (راهبردی)
- ۸۸ سلامت خانواده از نظر رویکرد استراتژیک
- ۸۹ اصول خانواده درمانی استراتژیک
- ۸۹ روش های درمان استراتژیک
- ۹۱ فنون درمانی رویکرد استراتژیک
- ۹۲ فنون درمانی خارج از جلسه درمان در رویکرد استراتژیک
- ۹۴ نقش خانواده درمانگر استراتژیک
- ۹۵ مقایسه رویکرد استراتژیک با سایر رویکردها
- ۹۸ رویکرد غنی سازی ارتباط
- ۹۸ باورهای اساسی رویکرد غنی سازی ارتباط
- ۹۸ ارزش ها در رویکرد غنی سازی ارتباط
- ۹۹ رویکرد ساخت نگر
- ۱۰۲ فنون و روش های رویکرد ساخت نگر
- ۱۰۴ روان کاوی و پویه های خانواده (آکرمن)
- ۱۰۷ نظریه ی روابط فردی
- ۱۰۸ روابط فردی و خانواده های مبدأ (فریمو)
- ۱۱۰ رویکرد تحلیلی گروه های نظام های باز (اسکینر)
- ۱۱۱ خانواده درمانی مبتنی بر روابط فردی (شارف و شارف)
- ۱۱۴ درمان بافت نگر
- ۱۱۵ نظریه و روال کار در رویکردهای تجربه نگر / انسان گرا
- ۱۱۸ فنون و روش های رویکرد تجربه نگر / انسان گرا
- ۱۱۹ رویکرد گشتالت درمانی خانواده (کمپلر)
- ۱۲۰ رویکرد مبتنی بر فرآیند اعتبار یابی انسان (نظریه ارتباطی ستیر)
- ۱۲۲ فنون و روش های رویکرد ارتباطی
- ۱۲۴ نظریه میان نسلی بوئن
- ۱۲۶ موضوعات کلیدی در نظریه بوئن

۱۲۹ _____ تکنیک‌های درمانی نظریه بوئن

۱۳۱ فصل پنجم فرهنگ و تأثیر آن در خانواده‌درمانی

۱۳۱ _____ تعریف فرهنگ

۱۳۲ _____ اهمیت فرهنگ

۱۳۴ _____ ارزش‌های زیربنایی زندگی خانوادگی

۱۳۵ _____ دیدگاه‌های فرهنگی زندگی خانوادگی و اثرات آن بر خانواده‌درمانی

۱۳۶ _____ ارزش‌ها و تعارض‌های فرهنگی

۱۳۸ _____ تعارض در دیدگاه‌های جهانی

۱۳۹ _____ راهبردهایی برای خانواده‌درمانی متناسب با فرهنگ

۱۴۰ _____ ارزش بی‌سنتی بر فرهنگ، از خانواده

۱۴۱ _____ راهبردهای توانمندسازی

۱۴۵ فصل ششم: خانواده‌درمانی بی‌پایان

۱۴۶ _____ وفاداری به درمان

۱۴۷ _____ پیشگیری از بازگشت چیست؟

۱۴۸ _____ پیشگیری از بازگشت در مقابله و سرنگونی

۱۵۰ _____ پایان‌ناپذیری خانواده‌درمانی و مداومه

۱۵۰ _____ تکالیف عمده و مهم در خاتمه دادن به خانواده‌درمانی

۱۵۱ _____ بحث درباره دسترسی به درمان بعدی

۱۵۵ منابع

مقدمه

به جرئت می‌توان گفت که مبحث خانواده، یکی از دل‌نشین‌ترین موضوعات در روانشناسی است. چرا که در بداهه، با نزدیک‌ترین محیط بلافاصله ما، یعنی خانواده سروکار دارد. از هر چه که بتوانیم فاصله بگیریم، از خانواده نمی‌توانیم، زیرا بدون وجود خانواده، در هر شکل و صورتی که باشد، مفهوم زندگی و حیات با دقت نخواهد داشت.

مفهوم خانواده و ارزش این نهاد اجتماعی برای هر دولت و جامعه‌ای اساس کار تلقی می‌شود و هر جامعه متناسب با ارزش‌های خود ابتدا به سراغ خانواده می‌رود تا از درون آن، شهروندان آتی خویش را بیورانند. این مؤلفه وقت اهمیت بیشتری پیدا می‌کند که جامعه به خاطر تحولات ساختاری و زیربنایی به شهروندانی جدید با ارزش فکری نو نیاز داشته باشد. به همین خاطر است که خانواده یکی از اولین نهادهایی است که در جامعه باید تغییر کند و تغییر در آن حاصل نخواهد شد مگر از طریق درک و شناخت علمی از کارکرد و بدکاری‌های آن.

هرچند خانواده‌درمانی^۱ و زوج‌درمانی اشکال مختلفی با ویژگی‌های مختلفی هستند، ولی ویژگی‌های مشترکی هم دارند (مثلاً در نگرش سیستمی، حضور بیش از یک نفر در گروه درمان). صاحب‌نظران که الحاق خانواده‌درمانی و یا زوج‌درمانی را به برنامه‌های درمانی برای رفع علائم تروما پیشنهاد می‌کنند، اتفاقاً بر همین موضوعات به خاطر ارزش و اهمیت آن‌ها تأکید و تکیه دارند؛ بنابراین در این بخش استفاده از اصطلاح خانواده‌درمانی و یا زوج‌درمانی اشاره به همان مباحثی دارد که از کاربران این نوع مداخلات حمایت می‌کند. در مواقعی که لازم است خانواده‌درمانی یا زوج‌درمانی از روش‌های دیگر متمایز شوند از اصطلاح درمان فردی^۲ برای روش‌های دیگر استفاده خواهد شد.

به طور کلی می‌توان گفت که در چهل سال گذشته آن هم بیشتر تحت نهضت انسان‌گرایانه (اگزیستانسیال) انحراف محسوسی از درمان فردی و فرایندهای روانی به سمت عوامل اجتماعی، محیطی و بین‌الاشخاصی به وجود آمده است، تحولی که از جمله ثمرات آن پیدایش روش‌های

۱ Family Therapy

۲ Individual

گروهی در آموزش، مدیریت و درمان است. بی‌شک نهضت «گروه‌درمانی» مهم‌ترین تحولی است که در کار روان‌درمان به وجود آمده است. محبوبیت این نوع درمان عمدتاً ناشی از این اعتقاد جاری است که مشکلات روانی اساساً مشکلات بین‌الاشخاصی است، یعنی در رابطه با دیگران بروز می‌کند. لذا درمان آن‌ها هم باید در جو بین‌الاشخاصی یعنی در رابطه با «دیگران» صورت بگیرد. دیگران ممکن است «اشخاص مهم» زندگی شخص باشند که در این صورت واحد دو نفری زن و شوهر یا کل اعضای یک خانواده متفقاً مورد درمان قرار می‌گیرند. شاید بتوان گفت، خانواده‌درمانی، یک روش سیستماتیک مداخله درمانی است که هدف آن رفع اختلالات پیچیده و متقابل عاطفی در گروه خانواده است. (جی هیلی، ۱۹۷۶)

خداوند را شاکریم که توفیق تألیف کتاب «درآمدی بر مشاوره و روان‌درمانی خانواده-اهداف، الزامات و نظریه‌ها» را در زمینه مشاوره و خانواده‌درمانی به ما عطا فرمود. کتاب حاضر مروری است بر عقاید، نظریه‌ها، فنون و روش‌های خانواده‌درمانی و نیز چالش‌هایی است که درمانگران خانواده در این برهه از زمان با آن مواجهند. محتوای کتاب شامل مفاهیم و مطالب مربوط به خانواده‌درمانی است و بر مواردی چون مفاهیم خانواده، اهمیت، ضرورت و اهداف مشاوره، مبانی خانواده‌درمانی، مسائل نظری آن، خصوصیات و وظایف خانواده درمانگر، محاسن خانواده‌درمانی، نظریه‌های خانواده‌درمانی، فرهنگ و زمینه‌های فرهنگی، مشاوره و درمان خانواده تأکید دارد. به بیان دیگر، مروری بر شبهه‌های درمان زناشویی و خانوادگی در زمینه مسائل واقعی زندگی است که خانواده‌ها به ویژه در دهه شصتی با آن روبرو هستند. مؤلفین این کتاب در نهایت دقت و ظرافت، عقاید جدید و چالش‌برانگیز را در زمینه خانواده‌درمانی بیان داشته‌اند.

اهداف کتاب

عنوان این کتاب یعنی «درآمدی بر مشاوره و روان‌درمانی خانواده-اهداف، الزامات و نظریه‌ها»، به روشنی اهداف اولیه این کتاب را بیان می‌کند. این کتاب برای یاری رساندن به افرادی است که مایلند درباره اهداف، ضرورت‌ها، مبانی و نظریه‌های خانواده‌درمانی مطالبی بیاموزند.

عناوین سرفصل‌ها

این کتاب شامل شش فصل است. موضوعات این کتاب، مفاهیم، مبانی، نیازها و ضرورت مشاوره و روان‌درمانی خانواده و بیان نظریه‌ها و رویکردهای مرتبط با خانواده‌درمانی به همراه اهداف، فرآیند درمان، فنون و روش‌های درمانی به همراه اصطلاحات مختص هر رویکرد را شامل می‌شود.

بی‌تردید این کتاب نیز مانند هر کار تحقیق دیگری عاری از خطا و اشتباه نبوده و تعجیبی ندارد که کاستی‌هایی در کار دیده شود. از این‌رو از خوانندگان محترم خواهشمند است پیشنهادهای خود را برای بهبود کیفیت این کتاب با ما در میان بگذارند تا در چاپ‌های بعدی مورد توجه قرار گیرد. چرا که امکان ارتقای دانشمان را از طریق سهیم کردن ما در اطلاعاتشان فراهم ساخته‌اند. در پایان لازم می‌دانیم از جناب آقای دکتر علی عباسی‌رائی که در تهیه این کتاب مشوق این‌جانبان بوده‌اند و با راهنمایی‌های ارزشمند خود این‌جانبان را در تهیه این کتاب یاری نموده‌اند، کمال تشکر و قدردانی را به عمل آوریم.

خدیجه نیک‌نام

khadije.niknam.n@gmail.com

ثریا کردبچه

Srsanaye@yahoo.com

پیشگفتار

خانواده یکی از ابتدایی‌ترین اشکال شناخته شده زندگی اجتماعی انسان می‌باشد که از همان پیدایش انسان تاکنون وجود داشته است. کارکرد اساسی خانواده یعنی تداوم نسل تنها به‌وسیله ازدواج تأمین می‌شود و به عقیده بسیاری از جامعه‌شناسان در واقع ازدواج بخشی از نهاد خانواده تلقی می‌گردد. ازدواج به عنوان مبدأ شکل‌گیری نهاد خانواده و مناسک گذر افراد از جوانی به بزرگسالی و مهم‌ترین واقعه زندگی فردی همواره در افکار عموم، نزد متخصصان و پژوهشگران مورد توجه بوده است. ازدواج یکی از مهم‌ترین مراحل زندگی است که برعکس متولد شدن یا مرگ که در دست خود فرد نیست در اختیار خود فرد قرار دارد.

ازدواج رسم و سنتی است که از دیرباز در تمامی فرهنگ‌های شناخته شده جهان، اجرا شده است و در عین حال، نقض پیمان ازدواج نیز همواره مرسوم و همراه انسان بوده است (شاکلفورد و بآس، ۱۹۹۷). برای تعدادی از زوج‌ها ازدواج با عبارت "تنها مرگ می‌تواند ما را از یکدیگر جدا کند" آغاز می‌شود. اگرچه در نخستین روزهای ازدواج زن و مرد نسبت به عبارت فوق‌ترشده احساس تعهد می‌کنند، اما واقعیت امر در پاره‌ای از موارد به گونه دیگری است. تحقیقات کارشناسان خانواده نشان می‌دهد که حدود ۵۰٪ از زوج‌ها، ازدواج خود را در نهایت ناسازگار ارزیابی می‌کنند که انجام مشاوره را لازم و ضروری می‌سازد.

شیوه کار مشاوران و درمانگران سنتی فاقد فرآیند استفاده از اطلاعات علمی است که خانواده می‌تواند برای آنان فراهم سازد، بنابراین اغلب، کار را فقط روی یک جنبه از تصویر خانواده به اتمام می‌رسانند و درمانگران اغلب زوج‌ها و خانواده‌ها را بر اساس دانشی محدود ارزیابی می‌کنند. در حالی که برای شناخت نه فقط جنبه‌های فردی خانواده، بلکه خانواده به عنوان یک کل در محیط خود، درمانگران نیاز به ارزیابی جامع و دقیق از موقعیت دارند. این ارزیابی به درمانگر اجازه می‌دهد که درمانی متناسب با هر خانواده طرح‌ریزی کند و به این ترتیب از کارایی درمان اطمینان حاصل نماید. بدون ارزیابی جامع و دقیق، درمانگران متمایل به درمان همه خانواده‌ها با یک شیوه هستند، روشی که مبتنی بر نظریه‌ای از نظریه‌های خانواده‌درمانی است که از آن تبعیت می‌کنند.

علاوه بر آن، هنگامی که مشاوره به مرحله درمان می‌رسد، بسیاری از مشاوران احساس می‌کنند کار خود را به اتمام رسانیده‌اند. در حالی که بدون درمان صحیح و ارائه راهبردهای پیشگیرانه از بازگشت مشکل، اغلب همه اقدامات بدون نتیجه خواهد ماند. هرچند که می‌دانیم روش‌های خانواده‌درمانی را یک شبه نمی‌توان تغییر داد.

در کتاب مشاوره و روان‌درمانی خانواده: اهداف، الزامات، نظریه‌ها، چالش‌های افراد گوناگون نشان داده شده است، راهبردهای عملی برای ارزیابی خانواده توصیف شده و سرانجام برنامه‌های درمانی مناسب را همراه با درمان‌هایی برای پیگیری و پیشگیری از بازگشت ارائه شده است. این کتاب شش فصل است که فصل اول آن تحت عنوان «مفاهیم اساسی زوج و خانواده» است که در مورد مفهوم و اهمیت خانواده، ویژگی‌های زوج سالم، عوامل روان‌شناختی، ارتباطی و مسائل جنسی در زوجین بحث می‌کند. فصل دوم آن تحت عنوان «اهمیت و ضرورت خدمات مشاوره» است که در مورد اهداف، راهنمایی و مشاوره، اصول کار مشاور، اهمیت مشاوره و نقش مشاور در آرامش روان بحث می‌کند. فصل سوم کتاب تحت عنوان «خانواده‌درمانی چیست؟» می‌باشد که در مورد مبانی خانواده‌درمانی، تعریف خانواده‌درمانی، مسائل نظری و سیر تحول خانواده‌درمانی، ضرورت مشاوره خانواده و علل مراجعه به مشاوره خانواده و فرآیند خانواده بحث می‌کند.

فصل چهارم کتاب تحت عنوان «انواع نظایه‌های خانواده‌درمانی» است که رویکردهای خانواده‌درمانی به همراه اهداف، فرآیند درمان، فسون، روش‌های درمانی به همراه اصطلاحات مختص هر رویکرد بحث می‌کند. لازم به توضیح است که در نظر برخی بهتر است که نظریه سد راه درمانگر نباشد. یک نظریه جا افتاده ولی باز، به درمانگر امکان عمل بیشتری می‌دهد. آکرمن معتقد است خانواده درمانگر باید نسبت به رابطه تئوری و عمل احساس مسئولیت کند. زیرا با وجودی که درمانگر بدون یک روگانه نظری قادر به کار نیست، اما نباید در این مورد فاقد انعطاف باشد، زیرا نظریه هدف نیست، بلکه وسیله است. فصل پنجم کتاب تحت عنوان «اهمیت فرهنگ و تأثیر آن در خانواده‌درمانی» است که در مورد اهمیت فرهنگ، دیدگاه‌های فرهنگی زندگی خانوادگی، راهبردهایی برای خانواده‌درمانی متناسب با فرهنگ و راهبردهای توانمندسازی بحث می‌کند. فصل ششم کتاب نیز تحت عنوان «خانواده‌درمانی بی‌پایان» است که در مورد وفاداری به درمان، پیشگیری از بازگشت، پایان‌ناپذیری خانواده‌درمانی و مشاوره، تکالیف عمده در خانواده‌درمانی و مراحل پیشگیری از بازگشت مطالبی ارائه شده است.